

כך, שההגיון הפשוט קובע: לשרהבטחון יש שתי זרועות — אחת לוחמת, השנייה מינהלת. מכיון שלמען בטחון הנדינה חשובה הרבה יותר הזרוע הלוחמת, ברור כי ראש הצבא קודם לראש המינהלה של משרד-הבטחון. במלים אחרות: הרמטכ"ל עומד מעל למנהל משרד-הבטחון. כך קובע ההגיון. והמצויאות?

★ ★ ★

זוהר הלוחמים

למעשה, גלגל כל הרמטכ"לים של צה"ל בהנחה היסודית, כי האגף האזרחי של יד הבטחון הוא מישני בהשיבותו לחילות הלוחמים. תפקידו העיקרי היה לדאוג לרכש במוכן המורחב של המלה: לתת בידי החיילים את הכלים הדרושים לניהול מלחמה.

היתה זו תפיסה טבעית לגבי צבא שנוצר תוך כדי קרבות, ולגבי מדינה שקמה בזכות לוחמיה. לא היה קיים אז המונח המנופח של "מערכת בטחון". היה צבא, ובעורף היו אזרחים שדאגו לצרכיו.

כמה מפקדי גדודים וחטיבות של אותם הימים ידעו על קיומו של אזרח אחד, שמעון פרס, שעשה בשליחות הרכש בחו"ל?

שיא תקופת הזוהר של הצבא הלוחם, לעומת הפקידים והעסקנים האזרחיים של משרד הבטחון, היה בימי כהונתו של משה דיין כראש המטה הכללי. שמעון פרס כבר הספיק להיות מוחזר מארצות-הברית ולהתמנות תחילה סגן המנהל הכללי של משרד הבטחון ואחר-כך מנהלו הכללי.

פרס ודיין היו אז שני נערי-הפלא של דויד בן-גוריון. כראש עמד הזקן, ותחתיו שני

חול

צעיריו: דיין שרהצבא, שחישל את צה"ל כמכשיר לוחם מושחז; ושמעון פרס, שקנה נשק בשחקי העולם ונוסף לזאת תמיד אמר כן לזקן.

באותם הימים לא היה כל ספק ביחס למעמדם של השניים. הרמטכ"ל עמד מכל הבחינות מעל למנכ"ל.

בישיבות הסגל הפיקודי היה זה דיין שדיבר, הרצה, תבע, הסביר. פרס הקשיב. דיין התמסר כל כולו ליחידות הלוחמות, עקב אישית ומקרוב אחר כל פעולת-תגמול. הוא השתתף באופן פעיל בטחית החוטים, שהסתכמו בסופו של דבר במיבצע סיני. קרה גם שהתנגש עם בן-גוריון עצמו, או ביצע פעולות בהיקף גדול בהרבה מזה שניתן לו האישור לבצע. הוא התערב בוויכוחים פוליטיים ולעתים הסתבך עם העתונות. אך בסך-הכל היה עטור היות-זוהר של מצביא לוחם, של צבר אמיץ ואכזר, של איש מקצוע השולט היטב במקצועו ושפקודיו מעריצים אותו. הרמטכ"ל — אף יותר משר-הבטחון — היה סמל המאבק הבטחוני של המדינה באותם הימים. שמעון פרס כלל לא השתכח בתמונה.

★ ★ ★

הסוף המתחרה

אך המנהל הכללי לא ישב בחיבוק ידיים. הגבר הצעיר, שבכוח האמביציה הבלתי-מוגבלת שלו טיפס בעקשנות בשלבי הקארייריים המגננוני, חש מן הסתם קורטוב של רגש-נחיתות, בשבתו בין אופי הפיקוד ומפקדי הגייסות. הם היו "גברים" במונח המקובל על הישראלי הממוצע. ואילו הוא — רק ג'ובניק היה. והוא ידע זאת היטב. הוא לא השלים עם מצב זה. הוא כבר בהנחה היסודית כי איש המינהלה, איש הרכש, הג'ובניק, יהיה תמיד מספר שתיים. יהללו להם האלופים, ישתופרו-גא מפקדים ורמטכ"לים בשמש ההערצה הציבורית. יבוא יום וגם הוא יגיע אל אותה פיסגה. ואף יתפוס את מקומם, יעמוד מעליהם. הקאריירה שהחלה בעסקנות ציבורית — הבויה או — בקרב תנועת הנוער העובד לא תסתים אלא בראש הצמרת ממש.

לצורך זה היה זקוק לשטח משלו, לסוס שעליו יוכל לדהור ולהשיג את המצביאים. מכיון שמעולם לא היה אלא עסקן מפלגתי וסוחר נשק, ידע שאם ברצונו להגיע לאנשהו, עליו להפוך שני כשרונות אלה לכשרונות השווים בערכם ובווהרם הציבורי לאלה האופפים את הלוחמים האמיתיים.

קירבתו של פרס לביני, והתבלטותו החנופנית המוחלטת בפני המנהיג הישיש, היו בעלי ערך רב לקיומו תוכניותיו. משה דיין עצמו סייע לו אף הוא, מבלי שים לב. דיין ראה בצבא מכשיר לוחם, שכל גרם של מיסקל-עודף מסרב לאת תנועותיו וגורע

מאת שלום כהן

מי שולט במערכת הבטחון? מי חשוב יותר: החייל הלוחם, או העסקן המפלגתי? היכן מתנגשים האינטרסים של העסקנים עם האינטרסים של הצבא? שלום כהן, סופרו הצבאי של "העולם הזה", עונה על שאלות אלה, בסידרת מאמרים המתחילה בשבוע זה. במשך שש שנות היותו סופר צבאי, עקב שלום כהן מקרוב אחר בעיות הבטחון, ומאמריו אלה מוכתבים על-ידי הדאגה, המשותפת למערכת כולה, לבטחון-המדינה ולמעמד צה"ל בתוכה.

מיכולתו הקרבית. לכן תר תמיד אחר התפקידים הבלתי-קריביים שאפשר להורידם משכמו של צה"ל. כל אלה העביר בשמחה רבה למשרד-הבטחון, לאנשי השירותים האזרחיים. בשמחה לא פחותה קיבל שמעון פרס את הסמכויות הללו. עד כי משרד-הבטחון של הימים הראשונים — מנגנון שתפקידו רק לתת את הכלים בידי הצבא — הפך להיות ממלכה אדירה, ששלוחותיה מגיעות לכל פינה של המערך הלוחם.

★ ★ ★

הפולחן החדש

קוץ בתוכניותיו ובשאיפותיו שלו, לא השגיח משה דיין בתחילת חתירתו של פרס. למתע העתיר — ועמו כל הארץ — לגלות, כי נוצר פולחן חדש במדינה:

חיינו לימים

פולחן הרכש. החלו מדברים על א.א.מ.א.ק.ס. לא פחות מאשר על צנחנים, ועל משימות הרכש יותר מאשר על פעולת-התגמול האחרונה.

אפשר היה לחשוב כי עד אז כלל לא נרכש נשק עבור צה"ל. אלא שעד אז היו פעולות הרכש בגדר פעולות מסחריות שיגרתיות, ששיקולים בינלאומיים אף חיבו את שמירתן בסוד. אולם ברגע שפרס החליט כי זהו הסוס אשר יכול להתחרות בווהרם של הלוחמים, גוייסו כל אמצעי הפרסום לרומם את הרכש ולהללו. עורכיי-עתונים הוזמנו בחשיכה לחזות בפריקת טאנקים צרפתיים בחיפה, נתן אלתרמן חיבר שיר נרגש לרכש המציל, וכל שופרי התעמולה דירבנו את האומה להקריב קרבנות על מזבח הרכש.

הדבר היה קל יחסית, כי השופרות הרשמיים נתונים לשלטונו הישיר של דויד בן-גוריון, ואוננו של ביגדי כרויה להשפעת שמעון פרס. ואילו על השופרות האחרים השתלט פרס בהדרגה — אם על-ידי חינחונים לעורכיהם ואם על-ידי קניית כתב-לבים אישיים. כה אדירה ומסועפת היתה מערכת הפירסום וההלל, עד שגולד או השם "שמעון פרסומת".

הסיסמה שניסו כל שופרות הפירסום להפריח בחלל המדינה, בשנות 1954—1956 היתה: "אין בטחון בלעדי הרכש — ופרס מביאו!"

★ ★ ★

הפולחן נגד המוראד

יך צבא בעולם שאינו שמח לקבל נשק חדש יותר, רב יותר, יעיל יותר. צה"ל יוצא מכלל זה. אולם כל טוראי ישראלי יודע מה אומרת הדוקטרינה של צה"ל, לגבי ערכו של נשק במכלול העוצמה הצבאית. כי סעיף זה של הדוקטרינה אינו סודי, ומפקדי צה"ל — מן הרמטכ"ל ועד לא.ורון המימים — חוזרים ומשננים אותו השכם והערב. ה"אני מאמין" היסודי של צה"ל בעניין זה הוא, שלא הנשק יכריע במלחמה. הדבר הוכח במלחמת העצמאות, והוא הוכח שנית במיבצע סיני.

אמנם, אי-אפשר לנהל מלחמה בלי נשק. כל טאנק, כל מטוס חשוב. אך ההנחה היסודית היא, כי במירוץ-הזיון בין ישראל לבין ארצות ערב — ובעיקר מצריים — לא תוכל ישראל לעולם להשיג את המצרים מבחינה כמותית. עליה אמנם להשיג את הנשק אשר יכול להתחרות באיכותו בנשק הניצרי. אך בכמות — לא תהיה כל התחרות.

תמרוני החילות השונים וניתוחיה-המודיעין של צה"ל מכתובים, בין היתר, לקבוע מה הוא יחס-הכוחות הדרוש כדי להבטיח נצחון בשדה-הקרב. כלומר: כמה טאנקים ישראליים, מדגם מסויים, חייב מפקד גייסות השריון להעמיד מול טאנקים מצריים מאותו דגם? המסקנה היסודית שנתקבלה היא, שלא יהיו אחד מול אחד, כי אם אחד מול שניים, שלושה, ארבעה, חמישה או כל מספר אחר. המספר המדוייק הינו, כמובן, סוד טקטי חיוני. את החסר בכמת הטאנקים — ימלא הלהום עצמו.

דבר זה מחייב שימת הדגש כולו על האיש הגפועיל את הכלי. אותו צריך לפתח, לאמן, להכשיר. הגאחה הכללית צריכה להיות נתונה בו, כדי שהוא עצמו יהיה גאה בתפקידו, וכדי שהדבר ירובן אותו להצדקת החקתת שתולים בו, והאחריות שמטילים עליו.

אמר רב-אלוף חיים לסקוב, עם פרישתו מתפקידו כרמטכ"ל: "כמות היא רק אחד המרכיבים של כוח. כוונות וכוונות להילחם, מנהיגות מנוסה בכל דרג, ידע מקצועי וטכני הינם מרכיבי-כוח חשובים יותר."

מבחינה זו — היה פולחן הרכש של שמעון פרס משום פגיעה בערכו של הלוחם (הנשק בעמוד 21)